

Èpica, o el poeta i la història, 2

L'escena evocada, les imatges, les paraules, són sempre alguna cosa més, de més valor o de valor diferent: ens porten i ens transporten a un altre territori emocional, estètic, ideològic o moral. Fins i tot, o sobretot, quan el poeta té la pretensió de produir directament història amb el poema, quan el poema és un instrument d'una visió de la història, incloses les visions ideològiques i més o menys *propagandístiques*, l'exemple màxim de les quals podria ser l'*Eneida* de Virgili. El poeta, doncs, comença amb aquells versos que em feien aprendre de memòria en el meu remot batxillerat: "Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris/ Italam fato profugus Iaviniaque venit/ litora, multum ille et terris iactatus et alto." O siga, ens explica que vol cantar els fets d'armes d'aquell home que, partint de Troia i fugint del destí, arribà el primer a les costes d'Itàlia, perseguit pels déus per mar i per terra. Però, a continuació, l'objectiu és claríssim: explicar que va patir el que calia patir, fins i tot contra la gran deessa Juno, a fi de fundar la ciutat, portar els seus déus al Laci, i d'ací la raça llatina, els pares antics, i les altes muralles de Roma. No enganya ningú: la propaganda és servida, la grandesa històrica de Roma té un origen mític que la justifica, i la missió imperial d'August és completar i perfeccionar aquest destí i aquesta història. L'altíssima poesia de l'*Eneida* tindria ben poc sentit sense aquesta missió, assumida per l'autor. Que al final de la vida el poeta dubtara de tot, com voldria Hermann Broch en *La mort de Virgili*, és una altra qüestió. Potser dubtava del sentit de tot plegat, de la seua vida mateixa, de les raons d'August, o de la perfecció del seu poema. Però dubtar així és també propi dels grans poetes. Tenim i mantenim, seguint la preceptiva clàssica i antiga, el costum de distingir entre poesia èpica i poesia lírica, cosa que en el sentit original dels mots no era gens clara. *Epos*, en efecte, era simplement la paraula, o el sentit de la paraula, o el discurs, o més endavant el cant, el vers, i el contingut dels cants que es recitaven. Els quals, en efecte, solien tractar de matèries que després n'hem dit èpiques, és a dir, d'històries passades, de mites i

Joan Francesc Mira

llegendes, d'herois coneguts. I això val també per als cants de l'Europa medieval, plens de guerrers i d'herois i de combats, i d'històries contades: la de Rotllà, la del Cid, la de reis i cavallers del cicle artúric, que acabarien donant pas a la

novel·la. La literatura catalana medieval, per alguna raó, no va produir aquesta èpica històrica, guerrera o llegendària: va produir una altra èpica, en la singular creació de Ramon Llull (l'èpica del coneixement, de l'experiència humana i de l'amor sublimat), i va produir després la màxima expressió de les històries de cavallers, amb el *Curial* i el *Tirant*. La gran poesia èpica catalana hauria d'esperar encara molts segles, fins a Jacint Verdaguer, amb poemes immensos fets d'històries fabuloses i de llegendes fundacionals.

Aquesta re-producció o re-creació d'escenes i de fets reals o irreals és, d'ençà dels poemes homèrics i segurament des d'abans de la literatura escrita, una llarga i extensa tradició: la imitació poètica inclou ben sovint la *invenció*, la creació de situacions que, si no responen a una realitat històrica, sí que expressen dimensions possibles de l'experiència de viure. Com en aquell atreviment suprem de Dante, que inventà en la *Comèdia* tanta història imaginada, possible o impossible, amb una potència poètica insuperable. La llibertat del poeta, per a crear o recrear, reproduir o inventar, és part irrenunciable del seu ofici. És Horaci qui ja afirmà rotundament això tan antic de la llibertat poètica: "Pictoribus atque poetis//quidlibet audendi semper fuit aequa potestas." Que els pintors i els poetes sempre han tingut la potestat d'atrevir-se a tot, a qualsevol gosadia. Després, sempre haurà d'afegir-hi allò que Aristòtil en deia el "color" o l'"execució", i que nosaltres en diríem la qualitat de la llengua poètica. Però, i si passa i s'acaba "la fortuna vivent dels llenguatges", com deia també Horaci? Si ja no sabem o no podem llegir els clàssics com a part d'un món que potser ja no entenem, qui sap si no correm el risc de perdre també l'ús vivent de la llengua nostra en un món que, paradoxalment, mentre l'ampliem com a camp de visió, reduïm cada cop més com a espai d'experiència viva. Que els déus ens ajuden, davant d'un risc tan gran.

"Si ja no sabem o no podem llegir els clàssics com a part d'un món que potser ja no entenem, qui sap si no correm el risc de perdre també l'ús vivent de la llengua nostra en un món que, paradoxalment, mentre l'ampliem com a camp de visió, reduïm cada cop més com a espai d'experiència viva"